

Mâzenderân'da Yerli Bir Aile: Celâvîler

MUSTAFA ŞAHİN*

Öz: Mâzenderânda hâkim olan Bâvendîlerin 750/1349 yılında yıkılmasından sonra Afrâsiyâb Celâvî bölgenin yeni hâkimi oldu. Bu sırada Şeyh İzzeddîn-i Sevkendî'nin talebesi olan Seyyîd Kıvâmüddîn Âmûl'da bir tekkede ibadetle meşguldü. Afrâsiyâb Celâvî Kıvâmüddîn'e mürid olunca Seyyîd Kıvâmüddîn'in etrafındakiler daha da çoğaldı. Bu durumdan cesaret alan Seyyîd Kıvâmüddîn tüm Mâzenderân'a hâkim olmayı düşündü. Durumu fark eden Afrâsiyâb Celâvî onu hapse attırdı. Kısa süre sonra ise kerametlerinden korkup hapisten çıkardı. Ancak Seyyîd Kıvâmüddîn ile 761/1359 yılında yaptığı mücadeleyi kaybedip öldü. Bu mücadelede Afrâsiyâb Celâvî'nin üç çocuğu da öldü. Seyyîd Kıvâmüddîn, Mâzenderân'a hâkim olup Şi'î Mar'aşiler devletini kurdu. Bu sırada delikanlı olan Afrâsiyâb Celâvî'nin oğlu İskender Şeyhî önce Lâricân'daki akrabalarına, sonra Şîrâz'daki Muzafferîlere en sonunda da Herât'a gelip Kertlere sığındı. Emîr Timur'un 783/1381 yılında Kertleri yıkması ile onun tarafına geçti. İskender Şeyhî, Emîr Timur'u sürekli Mar'aşiler aleyhine kışkırttı. Sonunda Emîr Timur 794/1392 yılında Mar'aşileri yıkıp topraklarını İskender Şeyhî'ye verdi. Ancak İskender Şeyhî 806/1404 yılında Fîrûzkûh'da ayaklanınca onu bertaraf eden Emîr Timur buraları tekrar Mar'aşilere vererek İskender Şeyhî ve Celâvîleri ortadan kaldırdı.

Anahtar Kelimeler: Mâzenderân, Seyyîd Kıvâmüddîn, Afrâsiyâb Celâvî, Emîr Timur, İskender Şeyhî.

* Yrd. Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, msahin@sinop.edu.tr

A Native Family in Mazandaran: Chelavis

Abstract: After the fall of the Bavendids dominated in Mazandaran in 750/1349, Afrasiyab Chelavi became the new ruler at this region. At that period, Sayyid Qawam al-Din, the student of Sheikh Izz al-Din Savqandi, used to engage in pray in a tekke (Islamic monastery) in Amol. As Afrasiyab Chelavi became his disciple, the followers of Sayyid Qawam al-Din multiplied. Sayyid Qawam al-Din feeling encouraged by this state planned to have control over Mazandaran. Afrasiyab Chelavi realizing his plans imprisoned him. Afterward, he was afraid of Sayyid Qawam al-Din's prophecies and released him. However, he lost his fight against Sayyid Qawam al-Din in 761/1359, and then died. In this fight, three children of Chelavi died also. Sayyid Qawam al-Din gained the control of Mazandaran and established Shiah Mar'ashi State. Iskandar Sheikh, the son of Afrasiyab Chelavi, was a young man at that time. He firstly took refuge in his relatives in Larijan, then Mu-zaffarids in Shiraz and finally Kerts in Herat. Iskandar Sheikh started to support Amir Temür, when the latter overthrew Kerts in 783/ 1381. Iskandar Sheikh provoked constantly Amir Temür against Mara'shids. Ultimately, Amir Temür overthrew Marashids in 794/1392 and gave its lands to Iskandar Sheikh. Yet, following Iskandar Sheikh's insurrection in Firozkoh in 806/1404, Amir Temür ruled out him and gave back the lands to Marashids. Later on, Amir Temür eliminated Iskandar Sheikh and Chelavids.

Keywords: Mazandaran, Sayyid Qawam el-Din, Afrasiyab Chelavi, Amir Temür, Iskandar Sheikh.

Giriş

665-1349 yılları arasında Mâzenderân¹ bölgesinin hâkimi olan Bâvendiler zamanla çeşitli kollara ayrıldılar. Bu kollardan birisi de İran'ın Moğol hâkimiyetine girmesinden sonra ortaya çıkan Kinhârîyye Bâvendileri'dir. Moğol istilâsı sonucunda ortaya çıkan karışık dönemden sonra Mâzenderân'da halkın ileri gelenleri tarafından hükümdar seçilen ve Ebû'l-mülûk lakabını taşıyan Hüsâmeddîn Erdeşîr b. Kinhâr, Kinhârîyye Bâvendileri'nin ilk hükümdarıydı. Ülkesindeki Moğol tahribatının izlerini ortadan kaldırmaya çalışan Hüsâmeddîn Erdeşîr'in ilk icraatı dışarıdan gelecek tehlikelere karşı devletin merkezini Sârî'den² Âmûl'a³ nakletmek oldu.

¹ Mâzenderân (Taberistan): Taberistân bölge lehçesinde dağlık bölge anlamına gelmektedir. Güneyden Kazvîn, kuzeyden Hazar Denizi, batıdan Erran, doğudan Rudbest ve Cürçân dağları ile çevrili olup Elbrûz Dağları ile Hazar Denizi arasında yer alır. Eski Pehlevî sikkelerinde Tapurstân, daha sonra Taberistân adı verilen bölge Moğol istilâsından sonra Mâzenderân adıyla anılmaya başlamıştır. Burası ılıman iklimi dolayısıyla Ortaçağ'da göçbelerin kışlamak için çok tercih ettikleri bir yerd. *Hudûdü'l-Âlem Mine'l-Meşrik İle'l-Magrib*, çev. Abdullah Duman-Murat Ağarı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008, s. 92; El-Ya'kûbî, *Ülkeler Kitabı*, çev. Murat Ağarı, İstanbul: Ayıışığı Kitapları, 2002, s. 58; Bahaeddîn Muhammed b. Hasan b. İsfendiyyar Kâtib, *Târîhi Taberistân*, neşr. Abbas İkbâl, Tahran: Kitabhâne-yi Haver, s. 56; Reşidüddin, *Câmiu't-Tevârih (İlhanlılar Kısım)*, çev. İsmail Aka vd., Ankara: TTK, 2013, s. 234-235; H. L. Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, London, 1928, s. 1, 3; Guy Le Strange, *Doğu Hilafetinin Memleketleri (Mezopotamya, İran ve Orta Asya İslam Fetihlerinden Timur Zamanına Kadar)*, haz. Adnan Eskiurt-Cengiz Tomar, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015, s. 451; Osman Gazi Özgüdenli, "Taberistan", *DİA*, C. 39, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, s. 322. Âmûl, Sârî, Esterâbâd, Kûmis, Bistâm, Simnân, Dâmgân, Mamtir (مامطير), Rudbest (رودبست), Âram (آرام), Teriçe (تريجه), Mile (ميله), Mehrevân (مهروان), Ehlem (اهلم), Pâydeşt (پای دشت), Nâtil (ناتل), Kenev (کنو), Şâlûs (شالوس), Lerâsek (لرأسك), Temîşe (تميشه), Kelâr (كلار), Rûyân (رويان), Nemâr (نمار), Kecûye (كجویه), Vime (ويمه), Şelenbe (شلنبه), Vefâd (وفاد), Şarmâm (شارمام), Lâricân (لاریجان), Fîrim (فیرم) ve Hezârgeri (هزارگری) bu bölgede yer alan önemli şehirlerdir. Akif Rençber, "Şâhrûh Dönemi Mâzenderân ve Gilan Seyyidleri (1400-1422)", *History Studies*, C. 8, S. 2, 2016, s. 69.

² Sârî (ساری): Âmûl'un doğu kıyısında yer alır. Burası Ortaçağ'da yoğun nüfuslu bir yerd. Keyhüsrev zamanında İran'ın eski komutanları tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. *Hudûdü'l-Âlem Mine'l-Meşrik İle'l-Magrib*, s. 30, 92; İstahri, *Ülkelerin Yolları*, çev. Murat Ağarı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015, s. 192; The Oriental Geograph of Ebn Haukal (İbn Havkal), *Islamic Geograph*, trans. W. Ousley, Ed. Fuad Sezgin, Frankfurt, 1992, s. 179; Bahaeddîn Muhammed, *Târîh-i Taberistân*, s. 59-60; Hamdullah Müstevfî-yi Kazvîni (Hamd-Allah Mustawfi of Qazvîn), *The Geographical Part of the Nuzhat al-Qlub*, trans.

Erdeşir'in ölümünden sonra oğlu Şemsü'l-mülûk Muhammed hükümdar oldu. Şemsü'l-mülûk Muhammed Bâdüs-bânîler ile Girdkûh kalesinin kuşatılmasına katıldı. Ancak Abaka Han'ın emriyle öldürüldü. Şemsü'l-mülûk'ün kardeşi Alâüddevle Ali zamanında Moğollar Mâzenderân'a tamamen hâkim oldular. Bu dönemde hânedan mensupları Moğollarla birkaç defa savaştılsa da başarı kazanamayarak Bâdüs-bânîler'e sığındılar.⁴ Moğol istilâsı sırasında özellikle Cebe Noyan komutasındaki ordu Âmûl başta olmak üzere bölgedeki şehirlerde çok sayıda insanı öldürdü.⁵ Bâvendî hükümdarlarından Yezdicerd b. Şehriyâr zamanında Mâzenderân'da huzur ve güven yeniden sağlandı. Âmûl tekrar imar edildi. Bu dönemde yetmiş medresede ders verilmesi şehrin bilimsel faaliyetler yönünden ulaştığı seviyeyi göstermesi bakımından önemlidir. Yezdicerd b. Şehriyâr'dan sonra Bâvendîler artık çöküş devresine girdi. Hânedanın son hükümdarı olup Toga Timur'un hâkimiyetini tanımış olan Fahrüddeve Hasan'ın devlet ileri gelenlerinden birini öldürüp yönetimi onun rakibi olan bir aileye vermesi sebebiyle bir süre karışıklık meydana geldi. Ancak bir müddet sonra bu rakip iki aile aralarında anlaşarak Âmûl âlimleri ve fakihlerinden aldıkları fetvâ ile Fahrüddeve Hasan'ı (1334-1349) 27 Muharrem 750/17 Nisan 1349 tarihinde öldürdü-

G. Le Strange, Leyden&London, 1919, s. 157; Mîr Seyyid Zâhiru'd-dîn b. Seyyid Nasiru'd-dîn Mar'âşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, neşr. Muhammed Hüseyin Tesbihi, Tahran, 1361, s. 3; Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 50, 52.

³ Âmûl: Hazar Denizi'nin kenarında yer alan Âmûl Ortaçağ'da Taberistân bölgesinin başkentiydi. *Hudûdü'l-Âlem Mine'l-Meşrik İle'l-Magrib*, s. 93; İstahri, *Ülkelerin Yolları*, s. 193; İbn Havkal, *Islamic Geograph*, s. 175, 182; Al-Muqaddasî (Muhammed b. Ahmed el-Mukaddesî), *Ahsan al-Taqasim fi Ma'rifat al-Aqâlîm*, trans. Basil Antony Collins, UK: Garnet Published, 1994, s. 316; Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 34. Hârzemşâhlardan 617/1220 yılında Moğolların eline geçen şehir bu dönemde büyük bir tahribata uğradı. Bahaeddîn Muhammed b. Hasan b. İsfendiyar Kâtib, *Târîh-i Taberistân*, s. 72; Hamdullah Müstevfi-yi Kazvinî, *Nuzhat al-qlub*, s. 156; Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 34-35.

⁴ Bâvendîler için bkz. Gıyâsu'd-dîn b. Humâmu'd-dîn Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, neşr. M. N. Debir Siyâkî, Tahran: Kitâbfurûş Hayyam, 1362/1983, s. 335-337; Erdoğan Merçil, "Bâvendîler", *DİA*, C. 5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 216.

⁵ Alaeddin Ata Melik Cüveynî, *Tarih-i Cihan Güşa*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: TTK, 2013, s. 161-162.

ler. Böylece Bâvendiler hânedanı sona erdi.⁶ Melik Fahrüddevele'yi bizzat öldüren Kiyâ⁷ Afrâsiyâb Celâvî'nin (چلاوى)⁸ sekiz oğlundan birisi olan Muhammed Kiyâ'dır.⁹

1. Mar'aşilerin Hâkimiyetine Kadar Celâviler

Toga Timur'a bağlı olan Fahrüddevele Hasan'ı öldüren bu iki aileden sonra taraflardan biri olup da Mâzenderân'ın ileri gelenleri arasında bulunan ve kendi hükümdarını öldüren Mâzenderân'da cesaretiyle ün yapmış¹⁰ Kiyâ Afrâsiyâb Celâvî bölgenin yeni hâkimi olarak Âmûl'da hükümdar oldu.¹¹ Kiyâ Afrâsiyâb Celâvî, Âmûl'a hâkim olduğu sırada cömertliği ile meşhur olan Kiyâ Ahmed-i Celâl, Sârî ve Fîrûzkûh'a hâkimdi.¹² Kiyâ Celâl, Fahrüddevele'ye hürmet gösterip itaat ederd. Kiyâ Celâl, Kiyâ Afrâsiyâb Celâvî'nin Fahrüddevele'yi öldürmesi sebebiyle ondan intikam almak istedi. Ancak başarılı olamadı. Kiyâ Afrâsiyâb Celâvî, Fîrûzkûh'u Kiyâ Celâl'den alıp kendisini de hapse attırdı.¹³

⁶ Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 177; Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 141; Merçil, "Bâvendiler", s. 216; *The Cambridge History of Iran*, C. 6, Ed. by. Peter Jackson, Cambridge: Cambridge University Press, 1986, s. 35; Bâvendî hükümdarları için ayrıca bkz. Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 337; E.Von Zambaur, "Nouvelles Contributions à la Numismatique Orientale", (part 2), *Numismatische Zeitschrift*, (Wien 1915), s. 139-140.

⁷ Kiyâ-Kiyâ: Gilân ve Mâzenderân hükümdarlarının kullandıkları ünvanıdır. Reşidüddîn, *Câmiu't-Tevârih (İlhanlılar Kısmı)*, s. 217.

⁸ Melik Fahreddîn'in komutanlarından olan Kiyâ Afrâsiyâb Celâvî ile Melik Fahreddîn hısım idiler. Çünkü Kiyâ Afrâsiyâb Celâvî'nin kızkardeşi, Melik Fahreddîn'in hanımıydı. Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 172.

⁹ Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 177.

¹⁰ Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 172.

¹¹ Kemâleddîn Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, neşr. A. Nevâî, Tahran, 1974, s. 305; Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 173; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 338; Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 142.

¹² Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 172, 177.

¹³ Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 172.

Bu sırada Mâzenderân'da Horâsân Serbedârîlerinininkine benzer bir akım hızla yayılmaya başlamıştı. Soyu Hz. Ali'nin oğlu İmâm Hüseyin ve torunu Zeynelâbidîn'e dayandırılan¹⁴ ve aslen Maraşlı olduğu için Mar'aşîler (مرعاشیان / Mar'aşîyan) adı ile anılan Seyyîd Kıvâmüddîn b. Abdullah Mar'aşî¹⁵ Horâsân'a giderek Serbedârî şeyhlerinden Şeyh Hasan-ı Cûrî'nin hâlifesi Şeyh İzzeddîn-i Sevkendî¹⁶ ile görüşüp onun meclislerinde bulundu¹⁷ ve onun fikirlerinden etkilendi.¹⁸ Şeyh İzzeddîn-i Sevkendî daha sonra Âmul'a gelerek burada ibadetle meşgul oldu.¹⁹ Seyyîd Kıvâmüddîn de Şeyh İzzeddîn-i Sevkendî ve Şeyh Hasan-ı Cûrî gibi Şî'â imâmıydı.²⁰ Seyyîd Kıvâmüddîn'in on yıl sonra tekrar ziyaret ettiği Şeyh İzzeddîn-i Sevkendî Sebzevâr'daki Hâce Ali Şemseddîn'in yönetim bölgesindeki şartları kabul etmeyerek bir grup aşırı uç Şî'î ile birlikte²¹ anavatanları

¹⁴ Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû (Peç Risâle-i Târîhî der Bare-i Havâdis-i Devârân-ı Emir Timur-ı Gürgân. Cinq Opuscules de Hafiz-i Abruû Concernant l'histoire de l'Iran autempts de Tamerlan)*, Ed. critique par Felix Tauer, Çekoslov-Prague, 1959, metin s. 54, notlar s. 3; Aynı Müellif, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 1, s. 313; Mîr Muhammed b. Seyyîd Burhânü'd-dîn Hândşâh (Mîrhând), *Ravzâtü's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 5, neşr. A. Pervîz, Tahran, 1339, s. 599; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 337.

¹⁵ Osman Gazi Özgüdenli, "Mar'aşîler", *DİA*, C. 28, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, s. 37.

¹⁶ Şeyhiyye-Cûriyye tarikatının bir kolu olarak tanımlanan bu hareketin başında bulunan Şeyh İzzeddîn-i Sevkendî, Şeyh Hasan-ı Cûrî'nin çağdaşı olup Nîşâbûr'da iken ondan şeyh payesi almıştır. Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 17; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 146-147; Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 166, 171-172; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 325-326; Alessandro Bausani, "İlhanlı Hâkimiyeti Zamanında İran'da Din", trc. Mustafa Uyar, A.Ü. DTCF TAD, (2002), S.32'den ayrı basım, s. 230.

¹⁷ Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 337; Şeyh Hasan-ı Cûrî ve Sevkendî'nin şöhretleri bu zamanda çevre vilâyetlere yayılmıştı. Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 166.

¹⁸ Özgüdenli, "Mar'aşîler", s. 37.

¹⁹ Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 337.

²⁰ Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305; Mîrhând, *Ravzâtü's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 5, s. 599; J. Calmard, "Mar'ashis", *EP*, C. 6, Leiden, 1991, s. 511; Muhammed Cevad Meşkûr, *Ferheng-i Fırak-i İslâmî*, 2. Baskı, Meşhed: Âsitân-ı Quds-i Razavî, 1372, s. 283.

²¹ *The Cambridge History of Iran*, s. 34-35.

Mâzenderân'a geri dönerken yolda öldü.²² Seyyîd Kıvâmüddîn ise Mâzenderân'a dönerek Şeyh İzzeddîn-i Sevkendî'nin yerine geçti ve tarikatın Mâzenderân koluna şeyh oldu.²³ Horâsân'da isyankâr bir yapıda şekillenmiş olan Şi'a görüşlerini²⁴ Âmul yakınlarındaki Dâbûnî (دابونی) köyünde kurduğu zâviyede tebliğe başladı.²⁵ Kısa zamanda Sârî başta olmak üzere Mâzenderân halkı Seyyîd Kıvâmüddîn'in müridi oldu.²⁶ Bâvendîlerin yıkılmasından sonra bölgenin yönetimini ele geçiren Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî de ona mürid oldu. Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin onun müridi olması Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin yanındakilerin katılımını ve çevredeki etkisini daha da arttırdı.²⁷

Gücü artan Seyyîd Kıvâmüddîn kendine güvenmeye ve gurura kapılmaya başladı. Bâvendîleri ortadan kaldırmasından kısa bir süre sonra da tüm Mâzenderân'ın hükümdarı olmaya heveslendi. Bu durumu 761/1359 yılına kadar yakın adamları dışında kimseye açıklamamıştı. Ancak amacını gerçekleştirmek için fırsat kolluyordu.²⁸

Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî, Seyyîd Kıvâmüddîn'in dervişlerinin iâşesini veriyordu. Seyyîd Kıvâmüddîn'in dervişleri zaman zaman kendilerinde olmadığı gerekçesiyle Kiyâ

²² Devletşâh-ı Semerkandî, *Tezkîretu's-Şuarâ (Tezkere-i Devletşâh)*, C. 2, trc. Necati Lugal, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1997, s. 338.

²³ Bausani, "İlhanlı Hâkimiyeti Zamanında İran'da Din", s. 230.

²⁴ Özgüdenli, "Mar'aşiler", s. 37.

²⁵ Hâfiz-i Ebrû, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 1, s. 313; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 5, s. 599; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 337; Hâfiz-i Ebrû bu köyün ismini Kâbûnî (کابونی); Abdürrezzak-ı Semerkandî Dâbû (دابو) olarak kaydetmiştir. Hâfiz-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfiz-i Ebrû*, metin s. 54, notlar s. 3; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305.

²⁶ Devletşâh-ı Semerkandî, *Tezkîretu's-Şuarâ (Tezkere-i Devletşâh)*, C. 2, s. 338; Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 176.

²⁷ Hâfiz-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfiz-i Ebrû*, metin s.54, notlar s.3; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305; Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 178; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 5, s. 599.

²⁸ Hâfiz-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfiz-i Ebrû*, metin s. 54, notlar s. 3; Aynı Müellif, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 1, s. 313; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 339.

Asfrâsîyâb Celâvî'nin çocuklarının elindeki silahları alıyorlardı. Kiyâ Asfrâsîyâb Celâvî artık dervişlere iâşe sağlamaktan ve silah vermekten bıkip bu gidişata dur demek istedi. Kiyâ Asfrâsîyâb Celâvî, Mâzenderân halkının toplu halde Seyyîd Kıvâmüddîn'e tâbi olup onun etrafında toplanmaya başladığını görünce şeyhînin durumunun güçlenmesinden de çekinmeye başlamıştı.²⁹ Âmûl'daki âlimlerle Seyyîd Kıvâmüddîn'e karşı nasıl bir tedbir alacağını meşveret etti.³⁰ Âlimler Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'ye tedbirli olmasını, çünkü çok sayıda insanın şeyhin yanına gittiğini söylediler. Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî, Seyyîd Kıvâmüddîn'den kurtulmanın yollarını aramaya başladı. Bu amaçla o, bölgede sözü geçenlerle işbirliği yaptı. Sonunda bir fıkıh olayı karşısında çözüm bulmak için fıkıh âlimlerinin tartıştığı bir ortamda Seyyîd ve taraftarlarının görüşünün bid'at olduğunu, Seyyîd'in yoldan çıktığını söyleyip dervişlikten men etmeyi ve Seyyîd Kıvâmüddîn'i de ya hapsedmeyi ya da sürgüne göndermeyi kararlaştırdılar. Kiyâ Asfrâsîyâb Celâvî âlimlerin önerilerini kabul etti ve bir konuda görüş beyan etmek için yapılan tartışma esnasında Seyyîd Kıvâmüddîn'in açığını bulamadılar. Sadece sesli zikir çekmesini bahane ettiler. Seyyîd Kıvâmüddîn'in boynuna ip bağlayıp Âmûl'un çarşısında dolaştırdılar ve ona eziyet ettiler. Daha sonra ayaklarına da zincir vurup onu hapsedtiler.³¹

Seyyîd Kıvâmüddîn'in hapsedilmesinden sonra Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî eski dinî bağlarını bırakıp tekrar eğlence ve içkiye daldı. Artık dervişlerden de korkusu kalmamıştı. Dervişleri hapse attığı gün kendi yerine veliaht olacak oğlu kulunç hastalığından öldü. Kiyâ Asfrâsîyâb Celâvî oğlunun ölümünü şeyhin kerametine bağlayıp bir süre sonra Seyyîd Kıvâmüddîn'i hapisten çıkardı ve kendisi de tövbe etti. Kiyâ Asfrâsîyâb Celâvî tövbe edince Mâzenderân halkı onun sufi olduğunu düşündü.

²⁹Mar' aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 175.

³⁰Mar' aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 175-176; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 338.

³¹Mar' aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 176; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 339.

Bundan dolayı Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin çocuklarına Şeyhî denildi.³²

Seyyîd Kıvâmüddîn, Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin kendisine yaptığını unutmadı ve onunla mücadeleye başladı.³³ Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin öldürülmesi için onun arkasına adamlar taktıysa da Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî bu tuzakların çoğundan kurtulduğu gibi Seyyîd Kıvâmüddîn'i öldürmesi için peşine taktığı adamları da öldürdü.³⁴

Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî, Seyyîd Kıvâmüddîn'in müridlerine de eziyet etmeye başlamıştı. Halk da yavaş yavaş ondan soğumaya³⁵ ve Seyyîd Kıvâmüddîn'in etrafında toplanmaya başladı. Melik Fahreddîn'in öldürülmesinden sonra Kiyâ Ahmed-i Celâl, Sârî'de hükümdar olmuştu.³⁶ Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî, Seyyîd Kıvâmüddîn'i Ahmed-i Celâl'e karşı yardıma çağırırdı. Aslında bu davet Seyyîd Kıvâmüddîn'e tuzaktı. Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî, Seyyîd Kıvâmüddîn'in gelmesini istedi. Seyyîd Kıvâmüddîn, Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin niyetini anladığı için onun yanına gitmedi. Onun soruları karşısında sert cevaplar verdi. Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî, Seyyîd Kıvâmüddîn'in gelmeyeceğini anladı. Çocukları ile meşvered edip onu hapse atmaya karar verdi. Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî, en küçük oğlu İskender Şeyhî'yi evde bırakarak diğer çocukları ve adamlarını toplayıp Seyyîd Kıvâmüddîn'in üzerine gitti. Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin geldiğini duyan Seyyîd Kıvâmüddîn'in adamları Dâbûnî'ye gidip Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin geldiğini ona haber verdiler. Seyyîd Kıvâmüddîn; çocuklarına ve adamlarına sağlam durmalarını, aralarına nifak sokup bozmamalarını ve ayrışmamalarını tembihledi. Kendisi ise "kader ne ise o olur" diye geçirdi.³⁷

³² Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 176.

³³ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 177.

³⁴ Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, notlar s. 3.

³⁵ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 177; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 339.

³⁶ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 177.

³⁷ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 178.

Celâlekmârperçîn Savaşı

Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin 300 kişiden oluşan askerleri ile yola çıktığını haber alan Seyyîd Kıvâmüddîn tedbir aldı. Seyyîd Kıvâmüddîn, çocuklarını ve dervişleri Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî ile mücadele için hazırladı. Seyyîd Kıvâmüddîn ve adamları bu hazırlıktan sonra Allah'ın yardımını ümit ederek düşmanı beklemeye başladılar.³⁸ 761/1359 tarihinde iki taraf karşı karşıya geldi. Çatışmanın meydana geldiği yerin zemini çamurluydu. Bu durum Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin işini zorlaştırıyordu. Ancak yine de Seyyîd Kıvâmüddîn'in adamlarına saldırıya devam ederek onun tarafına ok yağdırmaya başladılar. Şiddetli ok atışlarına rağmen Seyyîd Kıvâmüddîn'in adamları yerlerini terk etmediler. Bir süre sonra da Seyyîd Kıvâmüddîn'in dervişleri Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'ye karşı saldırıya geçtiler. Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin adamlarının atları çamurda gömülmeye ve adamları yenilmeye başladı. Bu sırada bir ok da Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin göğsüne isabet etti. Kendisini azamet ve şevkte çok üstün gören Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî attan düşüp öldü.³⁹ Bu savaşta Âmûl'un dervişleri Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin oğullarından üç veya dört tanesi öldürüldü. Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin adamları yenilip kaçarken Seyyîd Kıvâmüddîn'in adamları onları kovalamaya başladılar. Kovalamaca sırasında onların bir kısmını yakalayarak öldürdüler.⁴⁰ Bu sırada nehrin kenarında bir kadın pamuk ekiyordu. Yanındaki çocuğunun ismi de Celâlek idi. Bu nedenle savaşın ismi Celâlekmârperçîn (جلالگ مار پرچین) olarak anıldı.⁴¹

³⁸Mar' aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 178; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 339.

³⁹Mar' aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 179; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 339; Abdürrezzak-ı Semerkandî, Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin olaylardan habersiz şekilde şeyhini ziyaret ettiği sırada katledildiğini kaydetmiştir. Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305.

⁴⁰Mar' aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 179. Şerefüddin Ali Yezdi ve Hâfız-i Ebrû; Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî ve çocuklarından ölenlerin olduğunu kaydetmiş ancak ayrıntı vermemişlerdir. Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, çev. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları, 2013, s. 202; Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 55, notlar s. 3.

⁴¹Mar' aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 179.

Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî tarafından On İki İmâm adına 750/1349-1350 tarihinde Âmûl'da, 753/1352-1353 ve 760/1358-1359 tarihinde Sârî'de basılmış gümüş paralar mevcuttur.⁴² Kaynaklar Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin cesur, yiğit ve mütevazı bir insan olduğunu kaydetmiştir. Ancak onun içki ile arasının iyi olduğu hatta bu durumun onda zaman zaman zaafiyetin ortaya çıkmasına sebep olduğu belirtilmiştir.⁴³

Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin sekiz çocuğu vardı.⁴⁴ Bazı kaynaklara göre üç oğlu bazı kaynaklara göre ise dört oğlu Seyyîd Kıvâmüddîn ile yaptığı Celâlekmârperçîn savaşında öldü.⁴⁵ Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin oğullarının isimleri şunlardır.

1. Seyfeddîn: Kiyâ Afrâsîyâb'ın en büyük oğludur. Kulunç hastalığından öldü.⁴⁶

2. Kiyâ Hasan: Celâlekmârperçîn savaşında öldü. Fîrûzkûh da onun elindeydi. Hasan varlıklı birisiydi.

3. Kiyâ Sehrâb (کیا سهراب): Babası ile birlikte Celâlekmârperçîn savaşında öldürüldü. Sehrâb'ın varlığı fazla değildi. Mar'aşî, Onun torunlarının varlığından bahsetmiştir.⁴⁷

4. Kiyâ Ali: Kardeşi Muhammed ile birlikte Melik Fahreddîn'i öldürdü. Rüstemdâr meliki Sa'id tarafından Melik Fahreddîn'in intikamı için öldürüldü.

5. Kiyâ Lehrâsef (کیالهراسف): Babası ile birlikte Celâlekmârperçîn savaşında öldü. Çocukları Semerkand'a gittiler.

⁴²Ömer Diler, *Islamic Mints İslâm darp yerleri*, C.2, ed./yay. haz. E. N. Diler-J. C. Hinrichs-G. Kürkman, çev. E. N. Diler, İstanbul, 2009, s. 646.

⁴³Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 172, 177.

⁴⁴Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 179.

⁴⁵Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 178-179; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 339.

⁴⁶Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 179.

⁴⁷Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 180; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 339.

6. Kiyâ Muhammed: Rüstemdâr meliki ile yaptığı savaşta Melik Sa'id, Melik Fahreddîn'in intikamı için öldürdü.

7. Kiyâ Bijen (کيا بيژن) : Babasının ortaya çıktığı sırada isyan eden Çelâv halkı ile yaptığı mücadelelerde öldürüldü.

8. Kiyâ İskender: Şîrûd-Hezar (شیرود هزار) da Emîr Timur tarafından öldürüldü.⁴⁸

Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin diğer çocukları Celâlekmâr-perçîn savaşından sonra da mücadeleye devam ettiler ve Çelâv'i Seyyid Kıvâmüddîn'e teslim etmediler. Burada çok çetin savaşlar oldu. Sonunda Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin adamları kaleyi terk etmek zorunda kaldı.⁴⁹ Celâvîlerden birçok kişiyi öldüren Seyyidler Âmûl'a girdiler.⁵⁰

Fîrûzkûh kalesi bir süre daha Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin çocuklarının elinde kaldıysa da onlar yaptıkları mücadeleyi kaybedip bir süre sonra burayı bırakarak ayrılmak zorunda kaldılar.⁵¹ Emîr Afrâsîyâb Celâvî'nin çocukları Çelâv ve Fîrûzkûh'dan, kısa süre sonra da tüm Mâzenderân'dan çıkarıldılar.⁵² Seyyid Kıvâmüddîn Astarâbâd'dan⁵³ Rüstemdâr sınırına kadar olan yerleri ele geçirdi.⁵⁴ Böylece Kiyâ Afrâsîyâb

⁴⁸Mar'aşı, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 180.

⁴⁹Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 54-55, notlar s. 3; Mar'aşı, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 179-180.

⁵⁰Mar'aşı, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 181; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 339.

⁵¹Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305; Mar'aşı, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 181.

⁵²Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 55, notlar s. 3; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305; Mar'aşı, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 181; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C.3, s. 339.

⁵³Astarâbâd: Mâzenderân'da bir dağın eteğinde Hazar Denizi'ne yakın bir yerde kurulmuştur. Bkz. *Hudûdü'l-Âlem Mine'l-Meşrik İle'l-Magrib*, s. 92; İbn Havkal, *Islamic Geograph*, s. 180; Hamdullah Müstevfî-yi Kazvînî, *Nuzhat al-Club*, s. 156; Mu'inü'd-dîn Muhammed Zamçî-yi İsfizârî, *Ravzâtu'l-Cennât fi Evsâf-i Medîneti'l-Herât*, C. 2, neşr. M. Kâzım İmâm, Tahran, 1338, s. 293.

⁵⁴Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 55; Aynı Müellif, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 1, s. 314; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305; Mar'aşı, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 172; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305.

Celâvî'nin Mâzenderân hâkimiyeti sona erdi. Seyyîd Kıvâmüddîn, Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî ile girdiği mücadeleden galip çıkmasıyla Mâzenderân'ın yeni hâkimi oldu ve Mîr-i Bü-zürg ünvanını aldı.⁵⁵ Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin devletini kurup Seyyîd Kıvâmüddîn'e mürîd olmasından kısa bir süre sonra Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin adamları ile Seyyîd Kıvâmüddîn Mar'âşî'nin adamları arasında baş gösteren çekişme de Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin ölümünden sonra bitti.⁵⁶

Mâzenderân'da Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin kurduğu devlet de dervişlerin teokratik bir devlet inşa etme çabası nede-niyle Sebzevâr'da Serbedârîlerin kurdukları devlet ile benzerlik gösteriyordu. Ancak Sezevâr'daki yöneticilerle dervişler ara-sında ikilik ve sonrasında çıkan çatışmalarda yöneticiler galip gelirken⁵⁷ burada dervişler galip gelip idareyi ele aldılar.

2. Mâzenderân'da Mar'âşîlerin Hâkimiyetinin Başlamasından Sonra Celâvîler

Mar'âşî, Celâvîlerin Mazenderân'da yönetimi ilk ele al-dıkları sırada halka çok zulüm ettiklerini bu nedenle buralarda fazla kalamayarak Lârcân (لارجان)'a yöneldiklerini kaydetmiştir. Lârcân'ın hâkimi Kiyâ Hasan, Celâvîlerin akrabasıydı. Çünkü Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin kız kardeşi, Kiyâ Hasan'ın hanımıydı. Bu nedenle Celâvîler Kiyâ Hasan'ın kendilerine merhamet edeceğini düşünüyorlardı. Ancak ondan umduklarını bulama-yarak Kasrân (قصران) vilâyetine gelip buranın hâkimi İstendâr (استندار) İskender (?)'a sığındılar. İskender Pâdişâh, babalarının hatasında çocuklarının suçları yok diye düşünerek Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin çocuklarına Gazek ve Vesinek köylerini

⁵⁵ Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 142; Calmard, "Mar'ashis", s. 510; *The Cambridge History of Iran*, s. 34-35.

⁵⁶ Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 5, s. 599; İ. Pavloviç Petruşevsky, *Nehzet-i Serbedârân-i Horâsân*, Farsçaya trc. Kerim Keşâverz, Tahran: İntişârat-i Peyam, 1351/1972, s. 98; Muhammed Cevad Meşkûr, *Ferheng-i Fırak-i İslâmî*, s. 283.

⁵⁷ *The Cambridge History of Iran*, s. 35.

verdi.⁵⁸ Bahar gelip de havalar ısınunca İskender Şeyhî ve Celâvîlerle birlikte gelen Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin yakın adamlarından Nureddîn bir miktar Celâvî ile Şîrâz'a gitti.⁵⁹ Burada Muzafferî hükümdarı Şâh Mansûr'un huzuruna çıkıp ona kendisinin ve Celâvîlerin başlarından geçeni anlattı. Şâh Mansûr'un ona yer göstermesi ile bir süre burada kaldığı anlaşılan İskender Şeyhî, Şeyh Nureddîn'in de telkiniyle Horâsân'a yöneldi.⁶⁰ Bin civarında adamı ile Horâsân'a gelerek merkezi Herât olmak üzere kurulmuş olan Kertlere sığındı.⁶¹

Hâfız-i Ebrû 776 yılının sonu/1374-1375'de; Abdürrezak-ı Semerkandî ve Hândmîr 777/1375-1376'da geldiğini kaydederken Mîrhând, İskender Şeyhî'nin Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin öldürülmesinden sonra Horâsân'a gittiğini kaydetmiş ancak tarih vermemiştir. Mar'aşî ise bir tarih belirtmese de İskender Şeyhî'nin Kertlerin yanına geldiği tarihle ilgili olarak diğer kaynaklardan daha erken dönemi kaydetmiştir. Mar'aşî; İskender Şeyhî'nin Melik Muizzeddîn-i Hüseyin Kert zamanında geldiğini ve Melik Muizzeddîn-i Hüseyin'in ona yer ve makam verdiğini kaydetmiştir. Her ne kadar sadece Mar'aşî İskender Şeyhî'nin geldiği tarih konusunda diğerlerinden daha erken tarihi kaydetmiş olsa da onun verdiği bilgi de çok uzak bir ihtimal değildir. Çünkü yukarıda da anlatıldığı gibi İskender Şeyhî'nin babası Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin yenilip öldürüldüğü tarih 761/1359-1360 yılıdır. Bu tarihten sonra Celâvîler Kiyâ Afrâsîyâb Celâvî'nin Mâzenderân'daki eski topraklarında tutunamayıp önce İskender Şeyhî'nin halasının kocası Lârcân'ın hâkimi Kiyâ Hasan'a, ardından burada umduğunu bulamayaarak Kasrân vilâyetine gelip buranın hâkimi İskender'e sığındılar. Buradan sonra Şîrâz'a Şâh Mansûr'un yanına geldiler. Daha sonra İskender Şeyhî'nin babasının adamlarından birinin telki-

⁵⁸ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 181.

⁵⁹ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 181; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 339.

⁶⁰ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 182.

⁶¹ Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 54; Aynı Müellif, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 1, s. 502; Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s.181; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 366.

niyle Horâsân'a geldiler. Bu nedenle İskender Şeyhî'nin, Pîr Ali döneminden çok daha önce Kertlere sığınmış olması daha muhtemeldir. Bazı kaynaklar ise İskender Şeyhî'nin Horâsân'a geldiğini kaydetmişler ancak tarih vermemişlerdir.⁶² Hâfız-i Ebrû ve Abdürrezzak-ı Semerkandî, İskender Şeyhî'nin Kertlere sığınmasından sonra Kert hükümdarı Pîr Ali'nin ona Fûşnec ve civarındaki bazı yerlerin gelirini de verdiğini kaydetmiştir.⁶³

Celâvîler ve İskender Şeyhî, ister Melik Muzzeddîn-i Hüseyin zamanında isterse Gıyâseddîn-i Pîr Ali zamanında Kertlere sığınmış olsun onların en fazla ilgi gördüğü dönem Gıyâseddîn-i Pîr Ali'nin zamanıdır. Gıyâseddîn-i Pîr Ali, İskender Şeyhî'ye izzet-i ikram yapıp kalacak yer gösterdi. Etrafındaki devlet büyüklerine de ona saygı göstermeleri emretti.⁶⁴

Pîr Ali ve İskender Şeyhî hazırlık yaptıktan sonra baharda Kertlerin amansız düşmanları Serbedârîlerin elinde bu-

⁶²Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 55; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 481; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 5, s. 599; Mar'âşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 181-183; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 366, 388. Mar'âşî, İskender Şeyhî'nin bu sırada Sebzevâr'ı elinde bulunduran ve Kert Melik Muizzeddîn-i Hüseyin ile araları açık olan Mü'eyyed'in yanına geldiğini, Hâce Ali Mü'eyyed'in, İskender Şeyhî'ye merhamet gösterdiğini, İskender Şeyhî'nin Hâce Ali Mü'eyyed ile araları bozuk olan Melik Muizzeddîn-i Hüseyin ile arasını iyi tutabilmek için Hâce Ali Mü'eyyed'in adamlarını öldürerek Sebzevâr'ı ele geçirmenin iyi olacağını düşündüğünü onun bu düşüncesinden Hâce Ali Mü'eyyed'in haberi olmadığını ve İskender Şeyhî'nin adamlarının Hâce Ali Mü'eyyed'i öldürdüklerini, bazı rivayetlere göre ise Hâce Ali Mü'eyyed'in kaçtığını kaydettiklerini bu konuda ihtilaf varsa da ikincisinin daha doğru olması gerektiğini kaydetmiştir. Gerçekten de birinci rivayetin doğru olması mümkün değildir. Çünkü Hâce Ali Mü'eyyed'in Emîr Timur zamanında 788/1386 yılında Lûr-i Kuçek (Batı İran'daki Lûristân bölgesinin kuzey kesimi) şehrinin hâkimi Melik İzzeddîn ile yapılan mücadeleler sırasında yaralanıp öldüğü kesindir. Bu konuda bkz. Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, Farsçadan çev. Necati Lugal, Ankara: TTK, 1987, s. 119; Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 151; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 586; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 438.

⁶³Hâfız-i Ebrû, *Zubdetü't-Teovârîh*, C. 1, s. 502; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 481.

⁶⁴Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 55; Aynı Müellif, *Zubdetü't-Teovârîh*, C. 1, s. 314, 502; Mar'âşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 172.

lunan Nişâbûr'u kuşattılar.⁶⁵ Nişâbûr'u aldıktan sonra Pîr Ali burayı İskender Şeyhî'ye verdi ve 777/1375-1376 yılında galip olarak Herât'a döndü.⁶⁶

Hâce Ali Mü'eyyed ile Derviş Aziz aralarında ittifak kurmuş ve Hâce Ali Mü'eyyed Serbedârî hükümdarı olmuştu. Ancak bir yıldan az bir süre sonra aralarında anlaşmazlık çıkınca Hâce Ali Mü'eyyed tarafından hile ile öldürtüldü. Bu olaydan sonra Derviş Rükneddîn de sıranın kendisine geleceğinden korkup kaçarak Muzafferîlere sığındı. Derviş Rükneddîn burada münzevî bir hayata başladı. Derviş Rükneddîn, Şâh Şücâ'yı Hâce Ali Mü'eyyed'e karşı kışkırttı. Şâh Şücâ, Derviş Rükneddîn'e tabl, hil'at, atlar ve hediyeler verdi. Şâh Şücâ bu dervişlerin Horâsân'da Serbedârî etkisini kıracağını düşünüp onlara para ve asker desteği verdi. Hâce Ali Mü'eyyed'in ülkeden uzaklaştırdığı dervişler Derviş Rükneddîn'in önderliğinde Horâsân'a dönerek Serbedârî ülkesinin dışındaki dervişleri onlara karşı propaganda ile kullanmayı hatta Sebzevâr'ı alıp Hâce Ali Mü'eyyed'i buradan çıkarmak ümidine kapıldılar.⁶⁷

Muzafferîlere sığınan sonra da onların yardımıyla Sebzevâr'ı almaya niyetlenen Derviş Rükneddîn 778/1376-1377 yılında Horâsân sınırına gelince daha önce gizlenen müridleri bir bir ortaya çıkararak ona katıldılar. İskender Şeyhî de Derviş Rükneddîn'e hem mürid oldu hem de onunla ittifak kurdu.⁶⁸

⁶⁵ Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 55; Aynı Müellif, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 1, s. 502; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 427; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 366.

⁶⁶ Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s.55; Aynı Müellif, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 1, s. 502;Devletşâh-ı Semerkandî, *Tezkîretu's-Şuarâ (Tezkere-i Devletşâh)*, C. 2, s. 324; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 426, C. 1/2, s. 482; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 366, 388.

⁶⁷ Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 55; Aynı müellif, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 1, s. 516; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 490-491; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 366.

⁶⁸ Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s.56; Aynı Müellif, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 1, s. 314, 502; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, s. 305, C. 1/2, s. 492.

İskender Şeyhî ve Derviş Rükneddîn ittifakı Serbedârilerden Sebzevâr'ı, Kertlerden de Nişâbûr'u aldı.⁶⁹ Hâce Ali Mü'eyyed, daha önce düşmanca ilişkiler içinde olduğu Emîr Velî'ye sığınıp ondan yardım aldı. Şâh Şücâ'dan ayrılıp Emîr Velî'ye sığınan Şâh Mansûr'da bu ittifaka dâhil oldu. Bu üçlü ittifak Sebzevâr'ı bazı kaynaklara göre on ay bazılarına göre iki yıl sonra dervişlerden geri aldı. Derviş Rükneddîn'in taraftarları yenildi ve kendisi kaçtı. Hâce Ali Mü'eyyed Sebzevâr'da yeniden Serbedârî tahtına oturdu.⁷⁰

Emîr Velî ve Hâce Ali Mü'eyyed'in birlikte Sebzevâr'ı almalarının ardından Pîr Ali de 78/1379-1380 veya 780/1380-1381 tarihinde Nişâbûr'u aldı.⁷¹ Yalnız kalan İskender Şeyhî, Gıyâseddîn-i Pîr Ali'ye gelerek af diledi. Pîr Ali onu affettiyse de Nişâbûr'u Şeyh Yahyâ'ya verdi. İskender Şeyhî'yi de kendi yanına hizmet etmesi için başkenti Herât'a getirdi. Şeyh Yahyâ, Emîr Timur'un Herât'ı almasına kadar Nişâbûr'u yönetti.⁷²

Kert hükümdarı Gıyâseddîn-i Pîr Ali, Emîr Timur'un 782/1380 yılındaki kurultayına gelmedi ve onu oyalamaya çalıştı. Başkenti Herât'ı da tahkim etmeye başladı. Bunun üzerine Kertlerin üzerine yürüyen Emîr Timur'un Herât'ı alması sırasında Kertlerin hizmetinde bulunan İskender Şeyhî,

⁶⁹ Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 58, notlar s. 34; Aynı Müellif, *Zubdetü't-Tevârih*, C. 1, s. 314, 502; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 521.

⁷⁰ Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 13, 58, notlar s. 34; Fasîhü'd-dîn Ahmed b. Celâlu'd-dîn Muhammed Havâfî, *Mucmel-i Fasîhî*, C. 3, Meşhed, 1339, s. 115; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 522; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 1036; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 366.

⁷¹ Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 13, 54, 57; Aynı müellif, *Zubdetü't-Tevârih*, C. 2, s. 555; Fasîh-i Havâfî, *Mucmel-i Fasîhî*, C. 3, s. 115.

⁷² Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 58, notlar s. 34; Aynı müellif, *Zubdetü't-Tevârih*, C. 1, s. 555; Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 182, 226; Abdürrezzak-ı Semerkandî, C. 1/2, s. 522; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 366.

Gıyâseddîn-i Pîr Ali'nin yanında durmayarak onun tarafına geçti.⁷³

3. Celâvîler ve İskender Şeyhî'nin Yeniden Mâzenderân Topraklarına Sahip Olmaları

Celâvîler, İskender Şeyhî'nin Emîr Timur'un hizmetine girmesinden sonra Irak ve Horâsân'a gittiler.⁷⁴ İskender Şeyhî karizmatik bir yapıya sahipti. Laf ile etrafındakileri kolayca ikna edip kendine bağlayabiliyordu.⁷⁵ Bu yeteneğini de kullanan İskender Şeyhî bir süre sonra Mâzenderân'da fitne fücür bulunduğunu, Allah'ın izniyle bu fitnenin ortadan kaldırılacağını ve bunun da kendisine nasip olacağını etrafa yaydı. O, "Adalet ve merhameti ibadetten sayın ve tüm dünyaya birlikte hizmet edelim. İyiliği emredici, kötülüğü men edici olmalı ve kıyamet gününde atalarımızın karşısında mahcup olmamalıyız. Kibirten ve diğer kötülüklerden uzak durmalıyız." diyerek taraftarlarının birbirlerine daha sıkı tutunmalarını sağladı.⁷⁶

İskender Şeyhî'nin babasını öldürüp Mar'aşî'ler adıyla Şi'î anlayışta bir devlet kuran Seyyid Kıvâmüddîn, Emîr Timur'un 788/1386 yılındaki Mâzenderân seferleri sırasında çocuklarını ona göndererek bağlılığını bildirmişti. Nitekim Emîr Timur'un seferleri sırasında bazı kaynaklara göre bizzat kendisi, bazı kaynaklara göre ise oğulları Seyyid Kemâleddîn ve Seyyid Gıyâseddîn'i Emîr Timur'un huzuruna göndererek bağlılığını bildirdi.⁷⁷ Ancak Kertlerin yıkılması sırasında onlardan Emîr Timur'un tarafına geçip onun tarafından taltif edilen İskender Şeyhî, Mâzenderân'ı alması konusunda Emîr Timur'u

⁷³Hâfız-i Ebrû, *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû*, metin s. 58; Aynı müellif, *Zubdetü'l-Tevârîh*, C. 2, s. 556; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 522; Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 182, 225; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 430.

⁷⁴Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 183.

⁷⁵Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 182.

⁷⁶امر بمعروف ونهى از منکر: Emr-i bi-ma'rûf ve nehy-i ez münker. Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 183.

⁷⁷Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 119; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 344; Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 151; Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 224.

sürekli kıskırtıyordu.⁷⁸ İskender Şeyhî ayrıca etrafta Mar'aşî'ler hakkında kötü sözler söylüyor ve onları aşağılıyordu.⁷⁹

Bu sırada Toga Timur'un torunu Pîrek Pâdişâh Esterâbâd'da yöneticiydi. O, görünüşte Seyyidlerden tarafaydı. Kız kardeşini de Seyyid Kemâleddîn'in oğlu Seyyid Eşref'e vermişti. Ancak Pîrek Pâdişâh gerçekte İskender Şeyhî'nin tarafındaydı. Tüm bu lehine gelişmeleri değerlendiren İskender Şeyhî durmadan fitne çıkarmaya devam ediyordu. Her tarafta Seyyidlerin aleyhine sözler söylüyor ve onları kötülüyordu.⁸⁰

Emîr Timur 5 Ramazan 794/5 Ağustos 1392 yılında bir kez daha Ceyhun Nehri'ni geçti. 1 Şevval 794/21 Ağustos 1392 tarihinde bayram namazını kıldıktan sonra Yalguz Ağaç'a; 20 Şevval 794/9 Eylül 1392'de Cürçân Nehri'nin kenarına ulaştı.⁸¹ 1 Zilkaade 794/19 Eylül 1392 tarihinde Astarâbâd'a gelerek Cürçân Nehri sahilinde karargâh kurdu.⁸² Aynı gün Seyyid Berke⁸³, Seyyid Kemâleddîn'in oğlu Seyyid Gıyâseddîn'i hediyeyle birlikte getirdi. Seyyid Kemâleddîn'in oğlu Seyyid Gıyâseddîn yer öptü. Babası gibi itaate devam edeceğini ve vergi vereceğini söyledi. Emîr Timur ona hil'at giydirip ihsanlarda bulundu.⁸⁴ Ancak Seyyid Kemâleddîn bir süre sonra isyan

⁷⁸ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 224.

⁷⁹ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 225-226.

⁸⁰ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 224.

⁸¹ Sahipkuran Emîr Timur Muhammed Taragay Bahadıroğlu, *Emîr Timur'un Günlüğü (Tüzükât-ı Timur)*, haz. Kutluhan Şakirov-Adnan Aslan, 3. Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları, 2010, s. 55; Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 154; Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 199; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 345.

⁸² Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 154; Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 199.

⁸³ Seyyid Berke (ö.1404): Tirmîz Seyyidlerinden olup önce Çağatay emiri Hüseyin'e Haremeyn vakıfları için bağışta bulunmasını isteyip ondan olumlu cevap alamayınca Emîr Timur'un huzuruna çıkıp onun ihsanlarına nail olmuştur. 806/1403 yılında Karabağ'da ölmüş ve cesedi Andhoy'a gönderilerek defnedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseyinî, *Târîh-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Millûk)*, çev. İsmail Aka, Ankara: TTK, 2011, s. 41; İbni Arabşah, *Acâibu'l-Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)*, Arapçadan çev. ve notlar Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları, 2012, s. 39 dn. 23.

⁸⁴ Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 155; Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 199; Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 224;

etti.⁸⁵ Yenilip Sârî'den kaçarak önce Karatogân Sahrası'na (Sahra-yi Karatogân) çekildiyse de burada tutunamayacağını anlayarak ardından Mahan (ماهانه سر / Mâhâneser)'da⁸⁶ bulunan Seyyîd Rızâüddîn'e sığındı.⁸⁷ Teslim olmaları için yapılan girişimler de sonuç vermeyince savaşa devam edildi.⁸⁸ Seyyîd Kemâleddîn'in muhkem olmasına güvenerek savunmaya geçtiği Mâhâneser kalesi kuşatıldı. 8 Zilhicce 794/ 26 Ekim 1392 Cumartesi günü Emîr Timur'un emri ile şiddetlenen Mâhâneser Savaşı'ndan sonra Seyyîd Kemâleddîn gelip yine âmân diledi.⁸⁹ Böylece Mar'aşiler 794/1392 yılında tarihe karıştı.⁹⁰ Emîr Timur, Seyyîd Kemâleddîn'in hanımları ve çocukları ile birlikte bir gemiye bindirilip Hârezm'e, Seyyîd Murtazâ ve Seyyîd Abdullâh'ın da evlatlarıyla birlikte Semerkand üzerinden Taşkent'e götürülmelerini emretti.⁹¹

Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 204; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 345.

⁸⁵ Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 155; Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 200; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 345.

⁸⁶ Mâhâneser: Taberistân'da Âmul'un Hazar Denizi tarafına dört fersah mesafede bulunan bir yerdir. Şehrin kalesi müstahkem ve etrafı surlarla çevrili olduğundan alınması çok güçtü. Ayrıntılı bilgi için bkz. Al-Muqaddasî (Muhammed b. Ahmed el-Mukaddesi), *Ahsan al-Taqasim fi Ma'rifat al-Aqâlîm*, s.27; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 653-654; Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 226-227; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 205; Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 142.

⁸⁷ Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 200; Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 155; Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 226-227; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 206; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 345.

⁸⁸ Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 200; Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 155; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 345.

⁸⁹ Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 155; Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 201; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 654; Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 230-231; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 207; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 345; Özgüdenli, "Mar'aşiler", s.37; Rençber, "Şâhruh Dönemi Mâzenderân ve Gilan Seyyidleri (1400-1422)", s. 73 dn. 23.

⁹⁰ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 25.

⁹¹ Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 201; Fasîh-i Havâfî, *Mucmel-i Fasîhî*, C. 3, s. 134; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 655; Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 25, 182; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 207;

Mâzenderân'daki Âmûl ve Sârî'yi yöneten Mar'aşiler 794/1392 yılında ayaklanınca Emîr Timur bunların topraklarını ellerinden alıp babası ve ağabeyi seyyidler tarafından öldürülen ve ailesi de bunlar tarafından yerinden edilen İskender Şeyhî'ye verdi.⁹²

İskender Şeyhî, babası Kiyâ Afrâsîyab Celâvî'nin vakiyle Seyyid Kıvâmüddîn tarafından öldürülmesi nedeniyle yönetimini devraldığı yerlerde kalan Mar'aşi seyyidlerinin ailelerine büyük zulümler yaptı. Çoğunu acımasızca öldürdü. Seyyid Kıvâmüddîn'in Âmûl'daki türbesini yıktı.⁹³ Seyyid İzzeddîn, beş oğlu ile birlikte İskender Şeyhî'den intikam almak için yola çıktı. Mâzenderân halkı da Âmûl'a doğru hareket etti. Gelenler İskender Şeyhî'nin adamlarını sıkıştırdılar. İskender Şeyhî, Cemşid Gûrî'den yardım istedi. Cemşid Gûrî de Mâzenderân ve Horâsânlılardan oluşan adamları ile yardıma gitti.⁹⁴ Yapılan mücadelede Seyyid İzzeddîn'in adamları ve çocuklarından beşi bu mücadelede öldü.⁹⁵

Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 346; Calmard, "Mar'ashis", s. 512; Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 34.

⁹²Şerefüddîn Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 202; Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 25, 182; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C.6, s.207; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 345; Beatrice Forbes Manz, *Timurlenk Bozkırların Son Göçebe Fatihi*, çev. Zuhâl Bilgin, İstanbul: Kitap Yayınları, 2006, s. 126; Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 34.

⁹³Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 233; Abdürrezzak-ı Semerkandî, C. 1/2, s. 481, 655; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C.6, s.207; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdî'l-Beşer*, C. 3, s. 346; Calmard, "Mar'ashis", s. 515; İskender Şeyhî, Âmûl halkına, halkın kutsal saydığı buradaki türbeyi yıkmalarını emretti. Halk ise böyle bir kutsal yerin yıkılması ile başlarına bir şey geleceğinden çekindi. Âmûl'un ülemâsından Mevlânâ Kudbeddîn adında birisi eline bir kazma alarak türbenin bir kenarından delik açtı. Halktan bazıları da sonunda bu türbeyi yıktı. Halkın bazıları ise bu türbeyi yıktığı için İskender Şeyhî'den nefret etti. Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s.338. Seyyid Kıvâmüddîn Mar'aşî'nin (Mîrzâ Büzürg) türbesi Emîr Timur'un ölümünden sonraki dönemlerde seyyidler tarafından yeniden inşa edilip tezyin edilmiştir. Calmard, "Mar'ashis", s. 515.

⁹⁴Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 238.

⁹⁵Mar'aşi, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 239.

Mar'aşı, İskender Şeyhî'nin döneminde Amûl'da kıtlık olduğunu, yiyecek bulmak bir kenara, tohum ekecek bir şey bile kalmadığını, İskender Şeyhî'nin tohum için Gilân'a adamlar gönderdiğini getirilen tohumlar ve daha önce Sârî şehrini terk edenlerin de gelmesiyle buranın düzene kavuştuğunu ancak Âmûl'da kıtlığın devam ettiğini kaydetmişse de tarih belirtmemiştir.⁹⁶

4. İskender Şeyhî'nin Firûzkûh'da İsyanı ve Celâvîlerin Sonu

İskender Şeyhî, çok genç yaşta büyük sıkıntılar yaşamış ve birçok yeri dolaşarak en sonunda Emîr Timur'un hizmetine girmişti. Osmanlılar ile yapılan 1402 tarihli Ankara Savaşı başta olmak üzere birçok mücadelede onun ordusunda yer almıştı.⁹⁷ Ancak İskender Şeyhî içinde bulunan ayrılıkçı tohumlarını ve fitneyi bir türlü atamıyordu.

İskender Şeyhî'nin babasının zamanından beri Celâvîlerin çok önem verdikleri Mâzenderân'ın doğusunda Demâvend civarında Firûzkûh adında müstahkem bir kale vardı. Dönemin tüm kaynaklarının buranın çok müstahkem olduğu konusunda görüş birliği içinde olduğu bu kale sarp bir yere yapılmıştı ve kat kat surlardan meydana geliyordu. İçeriden yardım alınmadıkça kalenin ele geçirilmesi imkânsızdı. İskender Şeyhî de Mar'aşilerin sürgüne gönderilmelerinden sonra tekrar buraya hâkim olmuştu.⁹⁸

⁹⁶ Mar'aşı, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 338.

⁹⁷ Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 305.

⁹⁸ Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 151 dn. 249, s. 429; Hâfız-ı Ebrû, *Zubdetü'l-Tevârih*, C. 2, Vezâret-i Ferheng u İrşâd-i İslamî, Nşr. S. K. Cevâdi, Tahran, 1380, s. 1020; Ca'feri b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Müllûk)*, çev. İsmail Aka, Ankara: TTK, 2011, s. 42; Klaviyo, *Timur Deirinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*, çev. Ö. Rıza Doğrul, İstanbul: Nakışlar Yayınevi, 1975, s. 103; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1007; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Müllûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 467; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 345, 522. Abdürrezzak-ı Semerkandî bu kale için: "Firûzkûh dağ üstünde bir kaledir. Aşağıdan bakıldığında kalenin yukarısı görülmeyecek derecede yüksek ve sarpdır. Bazı kuşlar bile onun yüksekliğinden dolayı üstünden uçamazlardı. Dönemin en zeki insanları bile kalenin yapılışına hayran

İskender Şeyhî, bu kaleyi Büyük İskender'in yaptırdığını ve kalenin İskender Seddi olduğunu ve dünyanın adamı gelse bile burayı fethedemeyeceğini düşünüyordu.⁹⁹ Bu nedenle Timurluların egemenliğinde bir süre kaldıktan sonra toparlandı ve kendisini bağımsız gibi görmeye başladı.¹⁰⁰ 807/1404 yılında Emîr Timur'un ona yaptığı iyilikleri unutarak Fîrûzkûh'da isyan etti.¹⁰¹

Emîr Timur İskender Şeyhî'nin üzerine Emîr Süleymanşâh ve Emîr Rüstem komutasında iki bin kişilik bir ordu gönderdi.¹⁰² Bu emîrler Rey'e geldiklerinde İskender Şeyhî'nin Fîrûzkûh kalesini tahkim ettikten sonra oğlunu üç yüz adamı ile oraya bırakıp kendisinin Kûhistân'daki Cilâv'a kaçtığını öğrendiler.¹⁰³

Mîrzâ Rüstem ve Emîr Şüleymanşâh yirmi gün Rey'de bekledikten sonra etraftan asker toplayarak İskender Şeyhî'nin arkasından Rüstemdâr'daki Kal'a-yı Nûr'a gittiler.¹⁰⁴ Rüstem-

kaliyordu." kaydını düşerek ne kadar sarp bir yer olduğunu anlatmıştır. Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'ı Bahreyn*, C. 1/2, s. 1006.

⁹⁹ Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'ı Bahreyn*, C. 1/2, s. 1006.

¹⁰⁰ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 183.

¹⁰¹ Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s. 42; Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 429; Fasîh-i Havâfi, *Mucmel-i Fasîhî*, C. 3, s. 149; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'ı Bahreyn*, C. 1/2, s. 1007; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 464; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 345, 522; Klaviyo, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*, s. 103.

¹⁰² Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 464; Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 427; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s. 41; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 522-523.

¹⁰³ Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 427; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s. 42; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'ı Bahreyn*, C. 1/2, s. 1006; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 464; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 522-523.

¹⁰⁴ Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s. 42; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 464; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 523.

dâr meliki Keyûmers, Kal'a-yı Nûr'dan çıkıp bu emîrlere katıldı.¹⁰⁵ Kısa sürede emîrlere bu kaleyi yıktılar.¹⁰⁶

İskender Şeyhî ile Kal'a-yı Nûr'un hâkimi Keyûmers arasında önceden kalan düşmanlık vardı. Bu nedenle İskender Şeyhî'yi yakalamak için yola çıkan Mîrzâ Rüstem ve Emîr Şüleymanşâh bir hileye başvurdular. Güyâ Melik Keyûmers'i yakalayıp İskender Şeyhî'ye gönderdiler.¹⁰⁷ "Senin düşmanını yakalayıp sana gönderdik. Şimdi sen ey Şeyh! Hemen bize gel. Sahipkıran'ın huzurunda daha önceki mevkiin ne ise ondan daha iyi olacaktır." dediler.¹⁰⁸ Ancak İskender Şeyhî Melik Keyûmers'i ikna ederek onunla ittifak kurdu. Emîr Süleyman ve Mîrzâ Rüstem'in habercileri 1 Şevval 806/12 Nisan 1404 tarihinde olayı Ağlak Nehri'nin kıyısında Emîr Timur'a anlattılar.¹⁰⁹

Emîr Timur Erdebil'e geldiğinde Mîrzâ İskender, Emîr Şah-Melik ve Hezâre beylerinden Pîr Ali Süldüz'ü yanlarına bir miktar asker vererek Rey'e gönderdi. Bunlara Sâve, Kûm, Kâşân, Çerâ, Perâhân ve Kûhrûd civarından yaşayan Halac ve Araplardan asker toplayarak Mîrzâ Rüstem ve Emîr Süleymanşâh'a katılmalarını emretti.¹¹⁰ Mîrzâ İskender ve Emîr Şah Melik, Miyâne hududundan Rey'e geldi.¹¹¹

Emîr Timur, İskender Şeyhî ile savaşması için Emîr Mızrab Cakü'yü Âmul ve Sârî tarafına gönderdi. Emîr Cakü, bu

¹⁰⁵ Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 464; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 522.

¹⁰⁶ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 429.

¹⁰⁷ Şerefüddin Ali Yezdî *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 427; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseyinî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s. 42.

¹⁰⁸ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 427.

¹⁰⁹ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 427; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseyinî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s. 42; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 464-465; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 523.

¹¹⁰ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 427. Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 465.

¹¹¹ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 428; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 465; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 523.

emri yerine getirdi. Emîr Timur 20 Şevval 806/1 Mayıs 1404 tarihinde Sultaniyye'ye oradan da Kazvîn'deki Soğuk Bulak'a geldi. Bu sırada Mîrzâ Ebûbekir Bağdad'dan Emîr Timur'un huzuruna geldi. Emîr Timur, Mîrzâ Ebûbekir'e yüz at, yüz zırh ve 100 bin Kebekî dînârı¹¹² vererek onu İskender Şeyhî'nin yakalanması için görevlendirdi. Mîrzâ Ebûbekir de buradan ayrılarak Mîrzâ İskender, Mirza Rüstem ve Emîr Süleymanşâh'a katıldı.¹¹³ Bütün ordu toplandıktan sonra siperler kazarak yedi gün beklediler. Ancak İskender Şeyhî bu civarda bulunamadı. Bunun üzerine Emîr Timur toplanan bu emîrlere ve askerlerine İskender Şeyhî'nin peşine düşmelerini emretti. Bu emîrlere askerleri ile birlikte bozuk yollardan, dağ yamaçlarından sarp yerlerden geçerek aradılsa da İskender Şeyhî'nin izine rastlamadılar.¹¹⁴

Emîr Timur, İskender Şeyhî'nin savunma merkezi olan Fîrûzkûh'u alarak meseleyi kökünden halletmek için Cilâv'a doğru yola çıktı.¹¹⁵ 9 Zilkaade 806/19 Mayıs 1404 Pazartesi günü Fîrûzkûh'a geldi.¹¹⁶ Abdürrezzak-ı Semerkandî'nin deyimiyile Timur'un askerleri yanan ateş gibi gelmişlerdi. Tozları dün-

¹¹²Kebekî Dînârı: Çağataylardan Kebek Han'ın (1318-1326) çıkardığı gümüş sikkedir. Bkz. C. M. Fraehn, *Recensio numorum muhammedanorum Academiae Imp. Petropolitane: Scient Inter Prima Academiae Imp. Saecularia Edita*, MDCCCXXVI/1826, s. 377. 1 Kebekî Dînârı, 2 miskal gümüş veya kaynaklarda verilen bilgilere göre 6 dirhem'e denk geliyordu. Bu sikke Timurular döneminde de uzun süre kullanılmıştır. Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 164.

¹¹³Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 428; Hâfız-i Ebrâ, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 2, s. 1020; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 466; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 523.

¹¹⁴Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 427; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 466; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 523.

¹¹⁵Hâfız-i Ebrâ, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 2, s. 1021; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1006.

¹¹⁶Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s.427; Hâfız-i Ebrâ, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 2, s. 1021; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1006; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 523.

yayı kaplıyordu.¹¹⁷ Emîr Timur'un askerleri önce şehri aldılar ardından gece Fîrûzkûh kalesini kuşatmaya geldiler. Mîrzâ İbrahim Sultan, Muhammed Azad nâmıyla meşhur Şeyh Pehlivan, Bayan Timur ve daha birçok yiğit de kale kuşatmasına geldi.¹¹⁸

Timurlu askerleri mancınıklar da kullanılarak kalede gedikler açmaya çalıştılar.¹¹⁹ Kalenin bir burcu dağın eteğinde ve nehrin üstündeydi. Buradan kaleye su taşınıyordu. Emîr Timur'un askerleri su taşınan yerlerin önünü kapattılar.¹²⁰ Gece olunca Mîrzâ İbrahim Sultan'ın askerleri mazgalları tırmanarak kurganın alt kısımlarına ulaşmayı başardılarsa da kaleyi savunanlar tarafından birçoğu yaralandı. Şafakla birlikte Timurlular şiddetli bir saldırı başlattılar.¹²¹ Kaleye verilen su kesilince kısa süre sonra içerde su sıkıntısı baş gösterdi. Kaledekiler su sıkıntısından çok korktular. Eğer teslim olmazlarsa kanlarıyla yıkanacağını düşünmeye başladılar. Abdürrezzak-ı Semerkandî'nin anlatımıyla kaledeki o gururlu serdarların bu gururu ayaklar altına düştü. Onlar aciz kaldılar.¹²²

Kaledekilerin teslim olmaları kaynaklarda farklı şekillerde anlatılmıştır. Şerefüddin Ali Yezdî ve Mîrhând'a göre kaledekiler bağışlanmaları için Emîr Timur'a elçi gönderdiler. Emîr Timur gelen elçiye hil'ât giydirip geri gönderdi ve kaledekilerin canını bağışlayarak burayı teslim aldı.¹²³ Hâfız-i Ebrû ve

¹¹⁷ Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1007.

¹¹⁸ Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 467.

¹¹⁹ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafername)*, s. 429; Hâfız-i Ebrû, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 2, s. 1021; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 467; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1007; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 523.

¹²⁰ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafername)*, s.429; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1007.

¹²¹ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafername)*, s. 429; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 467.

¹²² Hâfız-i Ebrû, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 2, s. 1021; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1007; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 523.

¹²³ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafername)*, s.429; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 468.

Abdürrezzak-ı Semerkandî, İskender Şeyhî'nin oğlu dâhil kale-
nin ileri gelenlerinin dışarı çıkıp Emîr Timur'un kendilerini
bağışlaması için yalvardıklarını ve Emîr Timur'un da onları
bağışladığını kaydetmiştir.¹²⁴ Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî
ise ırmağın karşısında bulunan bir burcun mancınuklarla yıkıl-
masından sonra askerlerin kaleye girerek İskender Şeyhî'nin
çocuk çocuğunu esir aldıklarını kaydetmiştir.¹²⁵ Mîrhând ve
Hândmîr İskender Şeyhî'nin oğlu ve adamlarının teslim olma-
larından sonra sonra kaleden içeri giren Emîr Timur'un askerle-
rinin kalanları dışarıya çıkartıp Fîrûzkûh kalesini tamamen
teslim aldıklarını kaydetmişlerdir.¹²⁶

Böylece İskender Şeyhî'nin dünyanın adamı gelse alın-
masının mümkün olmadığını düşündüğü kale 10 Zilkaade
806/20 Mayıs 1404'te yani bir iki gün içinde alınmış oldu.¹²⁷
Emîr Timur Fîrûzkûh kalesinin yönetimini Emîr Zengi (Zengi-i
Tûnî)'ye verdi.¹²⁸ Kaledeki insanların âmân dilemelerinde Ti-
murlu askerlerinin heybetinin de önemli rol oynadığı, teslim
olmazlarsa sonlarının daha kötü olacağını bilen direnişçilerin
teslim oldukları açıktır.

Bu defa İskender Şeyhî'den boşalan yerler yönetim
merkezi Âmûl olmak üzere yeniden yavaş yavaş hayatta kalan-
ların Mâzenderân'a geri dönmeye başladığı Mar'aşîlere veril-

¹²⁴ Hâfız-i Ebrû, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 2, s. 1021; Abdürrezzak-ı Semerkandî,
Matla-ı Sadeyn ve Mecma'î Bahreyn, C. 1/2, s. 1007.

¹²⁵ Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s.
43.

¹²⁶ Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 468;
Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 523.

¹²⁷ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 429; Hâfız-i Ebrû, *Zubdetü't-
Tevârîh*, C. 2, s. 1022; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'î
Bahreyn*, C. 1/2, s. 1007.

¹²⁸ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 29; Hâfız-i Ebrû, *Zubdetü't-
Tevârîh*, C. 2, s. 1022; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i
Enbiyâ ve Mülûk)*, s.42; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'î
Bahreyn*, C. 1/2, s. 1007; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk
ve'l-Hulefâ*, C.6, s.468; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*,
C. 3, s. 523.

di.¹²⁹ Fakat artık Emîr Timur, Sârî'ye Timurlu bir yönetici de atadı.

Emîr Timur, İskender Şeyhî'nin en müstahkem kalesini ele geçirmiş olsa da onu ortadan kaldırmadığı için henüz tekrar isyan edeceğini düşünüyordu. Bu nedenle onu ortadan kaldırmak için harekete geçti. Ayrıca Emîr Timur'un bir işe başladığında mutlaka onun sonunu getirmek gibi bir âdeti vardı. Bu nedenle onu ele geçirmek için Cilav'a hareket etti.¹³⁰ İskender Şeyhî Emîr Timur'un geldiğini haber alınca yakalanmamak için Senemdîz'e gitti. Cilav'ın sâkinleri Emîr Timur'un geleceğinden korkmuş olacaklar ki İskender Şeyhî ile birlikte gittiler. Emîr Timur 20 Zilkaade 806/30 Mayıs 1404'te Cilav'a ulaştı.¹³¹

İskender Şeyhî suyu çok şiddetli aktığı için yaya veya atlı geçmenin mümkün olmadığı Cehennem Deresi'ni geçip köprüyü de yıktırdı. Emîr Timur bir gün içinde ağaçlar kestirecek köprü kurdurdu. 23 Zilkaade 806/2 Haziran 1404 tarihinde askerleriyle karşıya geçtiler. Karşıya geçen beş yüz kişi içinde Mîrzâ Hüseyin, Şeyh Nureddîn, Sa'id Hoca, Sultan Hüseyin, Barlas Yusuf, Barlas Behlül, Şeyh Derviş, Kavçin Şeyh Muhammed, Kavçin Beg Temür ve Hudaydad Vefâdar da vardı.¹³² Bu emîrlerden Şeyh Nureddîn, Sa'id Hoca, Sultan Hüseyin ve Barlas Yusuf orman içinde ağaçlar keserek İskender Şeyhî'yi arıyorlardı.¹³³

¹²⁹Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 431; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseyinî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s.44; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 468; Calmard, "Mar'ashis", s. 512; Manz, *Timurlenk Bozkırların Son Göçebe Fatihî*, s. 126.

¹³⁰ Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 430; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 346.

¹³¹Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 430; Hâfız-i Ebrû, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 2, s. 1022; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1009; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 469

¹³²Hâfız-i Ebrû, *Zubdetü't-Tevârîh*, C. 2, s. 1022; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseyinî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s. 44; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1010; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 469-470; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 524.

¹³³Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 430; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseyinî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s.44; Mîrhând, *Ravzâtu's-*

Daha önce Emîr Timur tarafından zorunlu göçe tâbi tutulan Mar'aşilerden Seyyîd Kemâleddîn ve Seyyîd Fahreddîn Kaşgar'da ölmüştü. Diğer kardeşleri Seyyîd Rızâüddîn (رضيالدین), Seyyîd Nasireddîn ve Seyyîd Zahireddîn ise Mâverâünnehr'de ölmüşlerdi. Emîr Timur döneminde Hârezm'e sürgüne gönderilmelerine rağmen Mar'aşilerin bir kısmı 801/1398 tarihinden sonra geri dönmüştü.¹³⁴ Hârezm'e sürülmüş olan Seyyîd Kıvâmüddîn'in torunu ve Seyyîd Kemâleddîn'in oğlu olan Ali b. Kemâleddîn¹³⁵ ve Seyyîd Gıyâseddîn, Emîr Timur'un İskender Şeyhî üzerine yaptığı sefere katılarak hem kılavuzluk yaptılar hem de orduya yardımcı bulundular.¹³⁶

İskender Şeyhî ile onu arayan Timurluların askerleri ile 25 Zilkaade 806/4 Haziran 1406'da Hazar Denizi'nin kıyısındaki ormanlık alanda karşılaştılar. Emîr Timur'un emirlerinden Şeyh Derviş Allahî, İskender Şeyhî ile karşılaşınca korkup; "Yusuf Barlas ordusuyla arkamızdan geliyordu. Ben gidip hemen onu getireyim." diyerek korkusundan geri döndü. Emîr Timur'un adamları İskender Şeyhî'nin iki yüz yaya ve otuz atlı adamıyla çarpıştı. Emîr Timur'un adamları yirmi civarındaydı. İskender Şeyhî gayet iyi bir savaşçıydı. Ancak Emîr Timur'un adamları da onun karşısına cesurca çıktı. İskender Şeyhî ve adamları birkaç kez hamle yaptılarsa da sonuç alamadılar ve çadırlarını da bırakıp ormana kaçtılar. Sayıları İskender

Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ, C. 6, s. 470; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1010; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 524.

¹³⁴ Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s.245; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 346.

¹³⁵ Kaynaklarda Ali b. Kemâleddîn veya Seyyîd Kemâleddîn olarak geçmektedir. Doğrusu Ali b. Kemâleddîn olsa gerek. Çünkü Seyyîd Kemâleddîn 801/1398-1399 yılında Kaşgar'da ölmüştü. Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 142.

¹³⁶ Şerefüddîn Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 431; Hâfız-i Ebrû, *Zubdetü'l-Tevârîh*, C. 2, s. 1023; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s. 44; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s.1 010; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 470; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 524.

Şeyhî'ninkine nispetle oldukça az olan Timurlu askerleri onu takibe cesaret edemediler. Ancak İskender Şeyhî'den kalan çadırları yağmalayarak çok miktarda at, deve, katır, kumaş, altın ve gümüş ele geçirdiler.¹³⁷ Emîr Timur'un askerleri İskender Şeyhî'yi takip edemedikleri için onun nereye gittiğini anlamadılar.¹³⁸ Ertesi gün Mîrzâ Ebûbekir, Mîrzâ Rüstem, Emîr Sevincek ve Emîr Şüleymanşah onlara katılınca takibe başlayan Timurlu askerleri İskender Şeyhî'nin hanımını, oğlu Emîr Ali'yi, kızını ve yeğeni Lehresb (Luhresb)'i esir aldılar.¹³⁹

Mîrzâ Sultan Hüseyin ve Sa'id Hoca b. Şeyh Ali Bahadır yetmiş kişi ile devriye gezerken İskender Şeyhî ile karşılaştı. İskender Şeyhî'nin yanında iki yüz yaya ve elli atlı vardı. Mîrzâ Sultan Hüseyin kaçıyormuş gibi yapıp düşmanların kendisini takip ederek ormandan çıkmasını sağladı. Daha sonra da geri dönüp saldırarak İskender Şeyhî'nin adamlarından yayaların çoğunu öldürdü.¹⁴⁰ Bu mücadelede Hudaydad Vefâdar çok büyük yararlılıklar gösterdi. Yüzünden yaralandıysa da kısa süre sonra da iyileşti.¹⁴¹

Mîrzâ Sultan Hüseyin, İskender Şeyhî ile çarpıştığı yerde iki kişiyi esir alıp birini Emîr Kazan Derviş ile Emîr Timur'a gönderdi. Şerefüddin Ali Yezdî, Emîr Timur'un bunu sorgula-

¹³⁷Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 431; Hâfız-i Ebrû, *Zubdetü't-Tevârih*, C. 2, s. 1022; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 470; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1010; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 524; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî bu çarpışmada İskender Şeyhî'nin bozguna uğrayarak kaçtığını kaydetmiştir. Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s. 44.

¹³⁸Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 431.

¹³⁹Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 432; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s.44; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1011; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 524.

¹⁴⁰Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 432; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1012; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 471; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 524.

¹⁴¹Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 432.

arak tüm bilgileri aldığını kaydetmişse de bu bilgilerin neler olduğu hakkında bilgi vermemiştir.¹⁴²

Mîrzâ Sultan Hüseyin, İskender Şeyhî ile olan mücadelede onun izini kaybettikten sonra Hazar Denizi sahilinde Mîrzâ Rüstem ile birleşti. Daha önce Emîr Mızrab Cakû de Emîr Timur'un emri doğrultusunda Âmûl yolu üzerinden İskender Şeyhî'nin peşine düşmüştü. O da mîrzâlarla birleşti. Mîrzâ Ebûbekir ve dört bir yanda İskender Şeyhî'yi arayan Timurlu beyleri de onlarla birleştiler. Birlikte adamlarını da alıp Gilân istikametinde İskender Şeyhî'yi aradılarsa da İskender Şeyhî burada bir kez daha izini kaybetti.¹⁴³ İskender Şeyhî'yi bulamadan dönen emîrleri azarlayan Emîr Timur onların yanına Şah Melik'i katarak tekrar aramalarını emretti. Emîrler, İskender Şeyhî'yi yine bulamadılar.¹⁴⁴ Emîr Timur adam göndererek aramalara katılanların geri dönmelerini emretti. Cehennem Deresi'nden Kal'a-yı Nûr'a¹⁴⁵ giden Emîr Timur, burada İskender Şeyhî'nin akraba ve ailesinden esir alınanların hepsinin suçunu bağışlayarak serbest bıraktı. Âmûl vilâyetini de İskender Şeyhî'nin ezeli düşmanı Seyyîd Kemâleddîn'in oğlu Gıyâseddîn Ali'ye verdi.¹⁴⁶

İskender Şeyhî'nin Gilân tarafına gittiği rivayet edilse de bir daha izine rastlanmadı. Şerefüddin Ali Yezdî, kimilerinin İskender Şeyhî'nin dervişliğe soyunduğunu, kimilerin ise or-

¹⁴² Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 432; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1012.

¹⁴³ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 432; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1012-1013; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 471; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 524.

¹⁴⁴ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 432-433; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1010; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 472; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 524.

¹⁴⁵ Nûr: Hazar Denizi'nin kıyısındaki küçük bir kasabadır. Moğol istilâsı döneminde büyük tahribat yaşamış, yine onların son zamanlarından itibaren tekrar canlanmaya başlamıştır. Rabino, *Mazandaran and Astrabad*, s. 30-31.

¹⁴⁶ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 433; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1013; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 472.

manda perişan vaziyette ölmüş olduğunu rivayet ettiklerini kaydetmiştir.¹⁴⁷

Şerefüddin Ali Yezdî ve Ca'ferî'nin içinde olduğu bir kısım kaynaklar İskender Şeyhî'nin tüm aramalara rağmen bulunamadığını kaydetmişlerdir. Klaviyo'nun da içinde bulunduğu bazı kaynaklar ise İskender Şeyhî'nin 806/1404 yılında bölgeye gelen Emîr Timur tarafından yakalanıp öldürüldüğünü kaydetmişlerdir.¹⁴⁸

İskender Şeyhî'nin öldürülüp öldürülmediği konusunda kaynaklar tam bir görüş birliği içinde değilseler de Zilhicce 806/Haziran 1404 yılında bu meselenin artık kesin olarak hal edildiği bilinmektedir.¹⁴⁹

Kaynaklar İskender Şeyhî'nin soyunun onun yiğitliği ve karakterinde büyük rol oynadığını; babası Kîyâ Afrâsîyâb'ın atalarının geçmişte Mâzenderân'da ün yapan Bijen sülâlesinden, annesinin de yiğitliği ve pehlivanlığı ile ünlü olan Rüstem'in kızı Gistasb olduğunu kaydetmişlerdir. İskender Şeyhî kaynaklarda çevresindekileri etkileyen, mücadelecî, yiğit ve kahramanlıkları olan birisi olarak kaydedilmiştir.¹⁵⁰ Havâfî'nin

¹⁴⁷ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s.432; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 471-472; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 524.

¹⁴⁸ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 432; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, s. 44; Mîrhând, *Ravzâtu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 6, s. 471-472; Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 522. Klaviyo; Emîr Timur'un, İskender Şeyhî'ye Firûzkûh kalesi ve çevresinin idaresini vermesinden bir süre sonra onun davranışlarından kuşulanıp isyan edeceğini düşünerek tutuklatıp Semerkand'a götürülmesini emrettiğini, Emîr Timur'un askerlerinin kalenin önünde gelmesinden sonra içeriden çıkan İskender Şeyhî'nin adamlarının onlara hücum edip esir aldıklarını ve duruma müdahale eden Emîr Timur'un bizzat Firûzkûh kalesine gelip otuz günlük bir kuşatmadan sonra aldığını ve İskender Şeyhî'nin kendi adamlarının onu Emîr Timur'a teslim edip kaçtıklarını kaydetmiştir. Ancak yukarıda da anlatıldığı gibi diğer kaynakların hemen tamamı Emîr Timur'un gelmesiyle korkan Celâvîlerin teslim olduğunu ve bir günde kalenin alındığını kaydetmişlerdir. Klaviyo, *Timur Devrinde Kadîs'ten Semerkand'a Seyahat*, s. 103.

¹⁴⁹ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s. 431-432.

¹⁵⁰ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, s.431; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/2, s. 1010; Mîrhând, *Ravzâtu's-*

İskender Şeyhî'den Pehlivan İskender Şeyhî olarak bahsetme sebebi de onun hem yiğit ve mücadeleci kimliğinden hem de soyu ile ilgili olsa gerektir.¹⁵¹

İskender Şeyhî'nin izini kaybettirmesi ve Emîr Timur'un Kal'a-yı Nûr'a gelip buradaki Celâvileri affetmesinden sonra onlar hakkında kaynaklarda dikkate değer bilgilere rastlanmamasına bakılırsa artık Celâvilerin dağıldıkları veya etkinliklerini yitirdikleri yorumu yapılabilir.

Sonuç:

Mâzenderân'da 750/1349 yılında Bâvendileri yıkarak bir idare tesis eden Celâviler kısa zamanda Horâsân Serbedârîlerinininkine benzer bir derviş yapılanması ile mücadele içine girmişler ve bu mücadelede yenilerek bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu sırada çok genç yaşta olup babası ve kardeşlerinin ölümüne tanık olan İskender Şeyhî maceralı bir hayat yaşadıktan sonra en sonunda Emîr Timur'un hizmetine girmiştir. Ancak İskender Şeyhî babasının topraklarının ellerinden alınmasını, babasına ve kardeşine yapılanları hiçbir zaman unutmamıştır. Bu nedenle Emîr Timur'u eski hasımları Mar'aşiler aleyhine kışkırtıp bunda da başarılı olarak onları yerlerinden ettirip kendisi baba yurduna yeniden hâkim olmuştur. Babasına ve kardeşine yapılanların acısını da eski Mar'aşilerin büyüklerinin mezarlarından ve masum insanlardan çıkarıp katliam yapmıştır. Bunca acı çekmesine rağmen içindeki bağımsızlık ateşini söndürememiş ve Emîr Timur gibi zamanın en güçlü hükümdarına isyanı bile göze almıştır. İsyanı başarısız olduktan sonra kendisinden bir daha haber alınmadığı gibi Celâviler de eski önemlerini kaybetmişler ve yavaş yavaş bölgede erimişlerdir. Mar'aşiler ise Timur'lulara bağlı olarak da olsa bir kere daha bölgede söz sahibi olmaya başlamışlar ve 20. yüzyıla kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ, C. 6, s. 470; *Mar'aşî, Târih-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, s. 182; *Hândmîr, Târih-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, C. 3, s. 524-525.

¹⁵¹ Fasîh-i Havâfi, *Mucmel-i Fasîhî*, C. 3, s. 148.

Kaynaklar

- Abdürrezzak-ı Semerkandî, Kemâleddîn Abdürrezzak b. İshak (ö. 887/1482), *Matla-ı Sadeyn ve Mecma'i Bahreyn*, C. 1/1, neşr. A. Nevâî, Tahran, 1974; C. 1/2, neşr. A. Nevâî, Tahran, 2004.
- Al-Muqaddasî (Muhammed b. Ahmed el-Mukaddesi, ö. 380/1000 civarı), *Ahsan al-Taqasım fi Ma'rifat al-Aqâlîm*, trans. Basil Antony Collins, UK: Garnet Published, 1994.
- Bahaeddîn Muhammed b. Hasan b. İsfendiyar Kâtib, *Târîh-i Taberistân*, neşr. Abbas İkbâl, Tahran: Kitabhâne-yi Haver.
- Bausani, Alessandro, "İlhanlı Hâkimiyeti Zamanında İran'da Din", trc. Mustafa Uyar, A.Ü. DTCTF TAD, (2002), S. 32'den ayrı basım.
- Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî (ö. 850/1446'dan sonra), *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, çev. İsmail Aka, Ankara: TTK, 2011.
- Calmard, J., "Mar'ashis", *El²*, C. 6, Leiden, 1991, ss. 509-518.
- Devletşâh-ı Semerkandî (ö. 899/1494), *Tezkîretu'ş-Şuarâ (Tezkerre-i Devletşâh)*, C. 2, trc. Necati Lugal, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1997.
- Diler, Ömer, *Islamic Mints İslâm darp yerleri*, C. 2, ed./yay. haz. E. N. Diler-J. C. Hinrichs-G. Kürkman, çev. E. N. Diler, İstanbul, 2009.
- El-Ya'kûbî, *Ülkeler Kitabı*, çev. Murat Ağarı, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2002.
- Fasîh-i Havâfî, Fasîhü'd-dîn Ahmed b. Celâlu'd-dîn Muhammed (ö. 849/1445-1446), *Mucmel-i Fasîhî*, C. 2, neşr. Muhammed Ferruh, Meşhed, 1341; C. 3, Meşhed, 1339.

- Feraehn, C. M., *Recensio numorum muhammedanorum Academiae Imp. Petropolitane: Scient İnter Prima Academiae İmp Saecularia Edita, MDCCCXXVI/1826.*
- Hâfız-i Ebrû, Şihâbu'd-dîn Abdullah-i Hâvâfi (ö. 833/1430), *Mecmu'a-yi Hâfız-i Ebrû (Penç Risâle-i Târîhî der Bare-i Havâdis-i Devârân-ı Emir Timur-ı Gürgân. Cinq Opuscles de Hafız-i Abrû Concernant l'histoire de l'Iran autempts de Tamerlan)*, ed. critique par Felix Tauer, Çekoslov-Prague, 1959.
- Hâfız-i Ebrû, Şihâbu'd-dîn Abdullah-i Hâvâfi (ö. 833/1430) *Zubdetü't-Tevârîh, C. 2, Vezâret-i Ferheng u İrşâd-i İslamî*, neşr. S. K. Cevâdî, Tahran, 1380.
- Hamdullah Müstevfi-yi Kazvîni (Hamd-Allah Mustawfi of Qazvîn ö. 750/1350), *The Geographical Part of the Nuzhat al-Club*, trans. G. Le Strange, Leyden&London, 1919.
- Hândmîr, Gıyâsu'd-dîn b. Humâmu'd-dîn (ö. 942/1535-1536), *Târîh-i Habîbu's-Siyer fî Ahbârî Efrâdî'l-Beşer, C. 3*, neşr. M. N. Debir Siyâkî, Tahran: Kitâbfurûş Hayyam, 1362/1983.
- Hudûdü'l-Âlem Mine'l-Meşrik İle'l-Magrib, (X. Yüzyıl)*, çev. Abdullah Duman-Murat Ağarı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008.
- İbni Arabşah (ö. 84/1450), *Acâibu'l-Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)*, Arapçadan çev. ve notlar Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları, 2012.
- İsfizârî, Mu'înu'd-dîn Muhammed Zamçi (ö. 905/1509), *Ravzâtu'l-Cennât fî Evsâf-i Medîneti'l-Herât, C. 2*, neşr. M. Kâzım İmâm, Tahran, 1338.
- İstahri, Ebû İshak İbrahim b. Muhammed (ö. 346/957), *Ülkelerin Yolları*, çev. Murat Ağarı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015.
- Klaviyo (ö. 1412), *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*, çev. Ö. R. Doğrul, İstanbul: Nakışlar Yayınevi, 1975.

- Manz, Beatrice Forbes, *Timurlenk Bozkırların Son Göçebe Fatihî*, çev. Zuhâl Bilgin, İstanbul: Kitap Yayınları, 2006.
- Mar'aşî, Mîr Seyyîd Zâhiru'd-dîn b. Seyyîd Nasîru'd-dîn (ö. 892/1487), *Târîh-i Taberistân u Rûyân u Mâzenderân*, neşr. Muhammed Hüseyin Tesbihi, Tahran, 1361.
- Merçil, Erdoğan, "Bâvendiler", *DİA*, C. 5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, ss. 214-216.
- Mîrhând, Mîr Muhammed b. Seyyîd Burhânu'd-dîn Hândşâh (ö. 903/1498), *Ravzâtu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. 5, 6, neşr. A. Pervîz, Tahran, 1339.
- Muhammed Cevad Meşkûr, *Ferheng-i Fırak-i İslâmî*, 2. Baskı, Âsitân-ı Kudus-i Razavî, Meşhed, 1372.
- Nizamüddin Şâmî (ö. 814/1411-1412), *Zafernâme*, Farsçadan çev. Necatî Lugal, Ankara: TTK, 1987.
- Özgüdenli, Osman Gazi, "Mar'âşiler", *DİA*, C. 28, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, ss. 37-38.
- Özgüdenli, Osman Gazi "Taberistan", *DİA*, C. 39, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, ss. 322-323.
- Petruşevsky, İ. Pavloviç, *Nehzet-i Serbedârân-i Horâsân*, Farsçaya trc. Kerim Keşâverz, Tahran: İntişârat-i Peyam, 1351/1972.
- Rabino, H. L., *Mazandaran and Astrabad*, London, 1928.
- Rençber, Akif, "Şâhruh Dönemi Mâzenderân ve Gilan Seyyidleri (1400-1422)", *History Studies*, C. 8, S. 2, 2016, ss. 69-83.
- Reşîdüddin Fazlullah el-Hemedânî, *Câmiu't-Tevârih (İlhanlılar Kısmı)*, çev. İsmail Aka vd., Ankara: TTK, 2013.
- Sahipkıran Emîr Timur Muhammed Tarağay Bahadıroğlu, *Emîr Timur'un Günlüğü (Tüzükât-ı Timur)*, haz. Kutluhan Şakirov-Adnan Aslan, 3. Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları, 2010.

- Strange, Guy Le, *Doğu Hilafetinin Memleketleri (Mezopotamya, İran ve Orta Asya İslam Fetihlerinden Timur Zamanına Kadar)*, haz. Adnan Eskikurt-Cengiz Tomar, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015.
- Şerefüddin Ali Yezdî (ö. 858/1454), *Emîr Timur (Zafernâme)*, çev. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- The Cambridge History of Iran, C. 6*, Ed. by. Peter Jackson, Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- The Oriental Geograph of Ebn Haukal (İbn Havkal, ö. 367/977), *Islamic Geograph*, trans. W. Ousley, Ed. Fuad Sezgin, Frankfurt, 1992.
- Zambaur, E. Von, "Nouvelles Contributionsäla Numismatique Orientale", (part 2), *Numismatische Zeitschrift*, Wien, 1915, ss. 115-190.